

N. László Endre

ARANYÁSZT KARÁTJÁRÓL

„... Beszélük még az öregek, hogy egy híres csicsói aranyász végrendelete igazi „vígrendelet vót”, mert a kedvenc cigánybandájára hagyta házáat, néhány kataszteri hold földecskéjét, meg három teli „acsó” sárányát.

Hiába beszélt lelkére a pap, hogy a lelki üdvössége érdekében, az aranyágból inkább templomi kelyhet, szép szentségtartót csináltasson, végakarata megváltoztatására csak nem bírta őt rávenni.

- A templom, meg a szentbeszéd mindig csak elvette kedvem az élettől, de a cigány meghozta azt! - mondta, aztán a falnak fordult, és meghalt.

A cigányok úgy hálálták meg neki a váratlan örökséget, hogy a temetés után kimentek a sírjához, és elmuksikálták ott a kedvenc nótáit.

De lehet, hogy ez is csak mese...”

(Az aranyász „vígrendelete”)

Először talán arról kel! írnom, hogy a múltban kit is neveztek aranyásznak, igazi aranyásznak, mármint ők, egymás között.

Mert hát, mint minden foglalkozási ágban, az aranyosók között is mindig akadtak szép számmal műkedvelő kontárok, akik nem voltak, de nem is lehetek az aranyászat igazi mesterei, a vizek igazi nemesemberei. Akiket csupán a gyors meggazdagodás vágya vagy éppen a nincstelenség kényszerített arra, hogy ezzel a szép, szabad, de nagyon nehéz mesterséggel is próbálkozzanak.

„... a dús partokon az igazi aranyász mellett ott találni a politikus csizmadiát, a lakatos ezermestert, sőt a mai időkhöz mérten néha az állástalan diplomást is. De ezek csak szállóvendégek. Az barátságos hozzájuk, mikor jönnek, s örül, mikor elkotródnak, mert csak „elpocsékolják a követ”... Feltúrják a partot, keresve, hogy honnan tudnának aranyat „fogni”, pedig nem a kavicsban, hanem bennük van a hiba. Szakértelem, ügyesség, komoly munka kell az aranyosáshoz...” /1/

Ők azt tartják, hogy: A madarat tolláról, az igazi aranyászt a karátjárói ismerhetni meg. A „karát” alatt azonban nem csupán az általuk mosott arany, hanem a lélek, az igaz emberség karátját értik!

Az aranyászt a kívülálló mindig afféle titokzatos, „titkolódzó” embernek tartották, mert az leginkább csak a hasonszőrűek társaságát kedvelte. Szívesen hozott áldozatot, még az életét is kockáztatta értük, ha a szükség úgy kívánta. S akadt köztük szép számmal olyan is, aki legszívesebben egyedül dolgozott. Bátor és szabadságszerető ember volt, aki vállalta a foglalkozásával járó veszélyt, nyugodtan viselte el a természet viszontagságait, a sok kemény munkát csak azért, hogy családja megélhetését biztosíthassa, megőrizhesse függetlenségét, mozgási szabadságát. Dr. Baranyay /2/ így ír róla:

„... Ha pogány volt még, vonzotta a víz iránti tisztelete, áldozhatott pogány istenének, vizet-berket talált eleget. Nem túlozunk akkor, midőn azt mondjuk, hogy az aranyosók, különösen a csallóközi aranyások azok közé tartoztak, akik legtovább megőrizték a pogány magyar vallást, legtovább dacoltak a terjedő kereszténységgel.

Csallóköz századokkal ezelőtt át és át volt szeldesve vizekkel, sűrű erdők borították, ebben az útvesztőben a csallóközi halász, a csallóközi aranyász meghúzhatta magát több századon át, pogány kultuszával együtt.

Mindezt bizonyítja a Pogányhely nevű dűlő Gúta, Szímő és Naszvad körül, a Pogánysziget s a Bálványvíz nevű határrezek a bősi határban...”

Ugyanez elmondható a Dráva és a Mura egykori aranyászáiról is. Hiszen a vizek, ingoványok, áthatolhatatlan őserdők félelmetes vidékére sokáig nem merészkedtek el „az új hit, az idegen isten” papjai, s településeikre még a harangszó sem hallatszott el. Koppány vagy Kupa vezér földjén a honfoglalás után még évszázadokig élt az ősi hit, ahogyan ezt olvastam gyermekkorom egyik felejthetetlenül szép, Tormay Cecile Az ősi küldött című könyvében. Ez a nép minden tőle telhető módon őrizte függetlenségét, s nem kívánczott „barátságosabb” vidékre, mert ott szerinte „több volt az úr és a pap, mint a kolbász”.

Az aranyász óvodája, iskolája és egyeteme maga a keménységében is szép, szabad élet volt. Kora gyermekkorától tanulta az ősi mesterséget, segített a szüleinek. Hiszen a Dráva és a Mura aranyászái gyakran magukkal vitték aranykereső útjakra egész családjukat. Sokuk született vízparti, nádkunyhóban, s hallgatta a bölcs öregek tanítását, meséit, történeteit a pattogó aranyásztűz mellett.

Az aranyások csak gyermekeiknek adták át ismereteiket és mesterségbeli fogásaikat, csak nekik mutatták meg az aranyban leggazdagabb partszakaszokat, zátonyokat. Mindenki más elől gondosan eltitkolták az arany hollétét, ahogyan az általuk kimosott arany mennyiségét is. Legfeljebb az juthatott mesterségbeli „titkaik” birtokába, akinek sikerült beházasodnia egy aranyászcsaládba. Ha némileg ismerjük a kor viszonyait, ezen nem lepődhetünk meg. Ez az élet parancsa volt!

Aki csupán belekontárkodott az aranyosásba, annak bizony sokszor még csak száraz kenyérré sem telt belőle, s az ilyenek - hogy csúfos kudarcukat leplezzék - , elhíresztelték, hogy a Dunában, Drávában, Murában már nagyon kevés az arany, és a mosása csak nyomorult koldusoknak való mesterség...

Az igazi aranyász ezen csak nevetett. Előle nem rejtette és nem rejthette el aranyát a folyó, mert őseinek, apáinak sok száz éves tapasztalatából merítette szaktudását, és nagyon jól tudta, hol keresse, és hogyan

szerezze meg a fővény aranyát, hogyan tegye azt könnyen és jól értékesíthetővé.

Aztán meg akadtak köztük olyanok is, akiknek volt pár hold földjük, s a földművelést tekintették a főfoglalkozásuknak, és csak a mezőgazdaság' munka szüneteiben foglalkoztak aranymosással. Ezek rendszerint „feketén”, azaz írásos engedély nélkül aranyásztak, es a belőle származó jövedelmet csak borra, sóra, dohányra, „petróleumra” valónak tekintették. Ők rendszerint az idősebb aranyászok napszamosai voltak, csupán, a mesterségbeli fogásokba nem igen avatták be őket.

„Az igazi aranyásznak nem való a föld!” - mondogatták az igaziak a Dráva és a Mura (a reformkorban még Muhrának is írták!) mellékén.

Es valóban nem érdekelte őket a paraszti munka, viszont aranymosás terén annál jobban kitétek magukért. Ha elvonult az új aranyfővenyt hozó áradat, napokig alig-alig aludtak és szinte megszállottan dolgoztak mindaddig, amíg a folyók szélén meg nem jelent a „gallérvég”. Nem volt sem ünnepük, sem vasárnapjuk. Büszkén mondta nekem nemrégiben egy öreg muraközi aranyász:

- Nem mindenkiből válhat jó aranymosó, csak abból, aki annak születik. Szenvedély kell ahhoz, mint a szerelemhez! Aki szeret nagyokat aludni, henyélni, az inkább meg se próbálja, mert nem vízi semmire, és csak szegényére válik a mesterségnek. Az ilyenre szoktuk mondani, hogy: Mire te zöldágra vergődsz, a mi csontjainkból már régen enyvet főztek!

Míg a földművelő rettegett az évente rendszeresen ismétlődő árvizektől, az aranyász alig várta azokat, s ha valamiféle csoda következtében elmaradt, bizony beköszöntött az inség az aranyászok otthonába. Mert hat a víz hozta az aranyat és víz kellett a kimosásához is! (Ha ritkák is voltak az ilyen évek, de azért voltak. Feljegyezték, 1478-ban, majd 1493-ban olyan nagy volt a szárazság, hogy a Száván a gázlókon, a Dráván pedig száraz lábbal lehetett átkelni. A hajózás elakadt, az aranyászok áradásáért fohászkodtak, s az ország deli határa nyitva állt a török előtt...)

De a szorgalmas és takarékos aranyásznak ritkán volt oka panaszra. Általában megtalálta a számítását, s összehasonlíthatatlanul jobban élt abban a korban, mint például a bányász vagy a banyákban dolgozó napszamos. Igazolásul csak annyit, hogy a XV század végén a bányász napi fizetése négy gramm ezüst arának felelt meg, s a napszamos ennek a feléért dolgozott. A bányász és a kohász akkor egy lóért 83, ötvenhárom kiló sóért 3 és fél, egy bőrcipőért 3, egy hizóért 15, s egy méter gyapjuszövetért másfél napot dolgozott... S ugyanakkor egy jó aranyász naponta átlagosan NÉGY GRAMM ARANYAT mosott ki! S ráadásul nem parancsolt neki senki. Kalapját félrevágva dalolhatta:

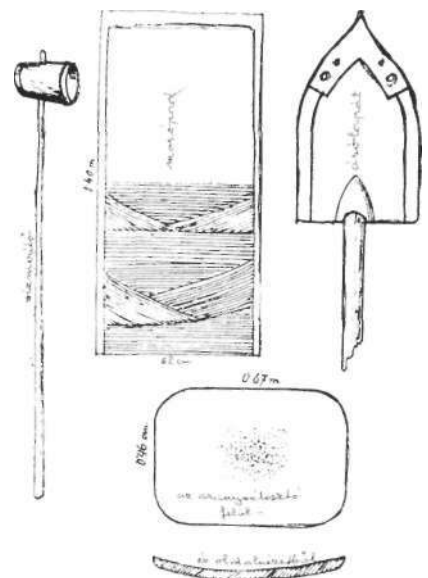
Ebéd után, ha rámjön az álom,
Gyepen vetett ágyamat találok.
Jobbat alszom bokrok árnyékában,
Mint hájas püspök lúdtollas ágyában...

Külön érdekessége a dél-dunántúli aranymosásnak, hogy itt az asszonyok, feleségek, nagyobb lányok sokkal inkább kivették részüket ebből a nehéz munkából, mint az ország más részein. A Dráva és a Mura mellékén, de itt is főként a horvát és vend asszonyok még a hosszabb utakra is elkísérték a férjüket, s vele együtt dolgoztak. Főként a vendek mondogatták, hogy: A vend aranyásznak a felesége férfi a munkában és tüzes szerető az ágyban!

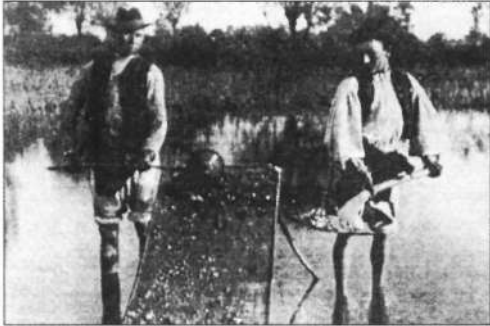
A Dráva és a Mura mellékén az aranyászok többsége legalább két, de inkább három nyelven beszélt: magyarul, horvátul és



Aranyezés most - vaslapáttal



A Dráva aranyásznak felszerelése



Muraközi aranyászok (korabeli fotók)



Aranymosás a Dráván (A szerző grafikája)

németül, s ez nem is csoda, hiszen Trianon előtt együtt éltek, együtt dolgoztak és ami szintén nem mellékes -, együtt is mulattak. Nagy közös mulatozásokra került sor például Nagykanizsán, miután ott beváltották az aranyukat. Ilyenkor nemzetközi aranyásztársaság ült körül egy-egy hosszú asztalt, s felváltva énekeltek kivilágos virradatig a szebbnél szebb magyar, horvát és vend nótákat. Minél jobb volt a cigány, minél több borocska csúszott le a szomjas aranyásztorkokon, annál pajzánabbak lettek a nóták. Az egyik így kezdődött:

Kanizsai lányok szeretik a mákot,
mák közé a maszlagot,
lábuk közé vastagot...

Azt tartották, hogy akinek jó bő a torka, annak a módja is legyen hozzá bő! Volt arany, s a jó aranyak akkor sem kellett cégér! S mivel az ördögtől sem féltek, vele magával is kötöttek volna üzletet, ha pénze lett volna.

- Ezer ördög! Micsoda gyönyörű élet! - mondhatta volna valaki, aki csak mulatozó aranyászokat látott, de ha csak egyetlen egyszer végig dolgozott volna velük egy 14-16 órás aranyászműszakot, már nem találta volna az életüket sem gyönyörűnek, sem romantikusnak. Talán csak ők maguk tartották annak... Mert valójában igen nehéz élet volt az.

A hosszú-hosszú évszázadokon keresztül együtt élő, különböző nemzetiségű aranyászok között sok-sok szokás rögződött meg. Az egyik legjelentősebbéről szemtanúk elbeszéléséből, leírásából tudunk.

A múlt században, de még századunk elején is a muraközi aranyászok egyik legnagyobb ünnepének számított, amikor mindkét folyóról eltakarodott a jég. A Mura torkolatánál sokszor száz, százötven vagy akár kétszáz ladik verődött össze, mindegyikben két-két aranyással. Itt aztán kiszálltak a partra, egy kis ivással összekötött ünnepséget, megbeszélést tartottak, majd kisebb rajokban indultak el egyszerre közelebbi vagy távolabbi mosóhelyeik felé. Egy öreg aranyász beszélt erről a csodálatos látványról, aki gyerekként nézte ezt végig a Szent Mihály hegyről. - Trianon aztán ennek is, meg a magyar-horvát-vend aranyászok közti barátkozásnak, közös munkának és mulatozásoknak is véget vetett - mondta.

De az ünnepi vígság után kezdődött a dolgozós hétköznapok, hetek, hónapok sorozata. Azoknak volt a legkönnyebb dolguk, akik a Dráván lefelé, keletnek indultak, azaz „learanyásztak”. Róluk írja Ivan Ivancan /3/, hogy bekalandozták a folyó mellékét és a környező falvakban segítő társat fogadtak fel. (Ez utóbbiak közül később aztán sokan önállósították magukat, miután kitanulták a mesterséget.) Ezek a „learanyászok” általában kéthetente hazajártak, s ilyenkor rendszerint „kicsinyátták” az aranyukat, s mindjárt túl is adtak rajta. Persze, gyakorta megkísérették őket is az aranyművesek, a falusi kocsmárosok meg a kikapós szép leányok és asszonyok... De hát:

„Nincsen olyan víz,
mint a Dráva víz...
Sárarany is terem benne,
sok szép asszony fürdik benne...

Sokkal nehezebb volt azoknak, akik a két folyó valamelyikén, folyással szemben forgatták az „evezőt”. Sokszor csak egyikük maradt a ladikban, hogy azt kormányozza, míg a másik „kötélre fogva” vontatta felfelé a csónakot, egészen addig, amíg el nem értek az első mosóhelyig. Tehát ők „fölaranyásztak”. Ez bizony keményen próbára

tette még a legedzettebb aranyász izmait is, s közben nem kímélte őket a dermesztő koratavaszi szél sem.:

Hideg szél fú éjszak felől,
A lelkem is fázik belől...

A módosabbak és merészebbek még hosszabb, még kalandosabb útra indultak. Messze túl az országhatáron, fel Ausztriába, mert hát „ott nagyobb arany szemcsék csillogtak a fövényben”. Két-két ladik gazdája fogadott egy-egy szereket, erre felrakták a két csónakot, felszerelésüket és elemőzsiájukat, maguk pedig hol felültek a szekérre, hol gyalog baktattak utána.

Ok jóval korábban indultak, mint a többiek. Amikor még jégtáblák úsztak a folyókon és hótakaró csillogott a távoli hegyeken... Miután célhoz értek, kifizették a fuvarost, áldomást ittak vele és táborhelyet kerestek maguknak a vízparton, ha pedig az idő hidegre fordult, megszálltak egy-egy olcsó vendégfogadóban vagy valamelyik ismerős gazdánál.

Az ilyen hosszú, nehéz utakra csak a legerősebbek, legmerészebbek vállalkoztak, no meg kíséretükben a „nagy kalandra” váró, frissen szárnyrakapott ifjú aranyászok, akik apjuktól - mesterlevél gyanánt - megkapták első csónakjukat, s legjobb pajtásukkal összeállva, önállósultak.

Ha még mindig hideg volt ott az Alpok alján, a folyó forrásvidékéig is felhatoltak annak reményében, hogy ott a folyó vagy annak mellékvei medrében sokkalta nagyobb arany szemcséket, esetleg szép aranyrögöket is találnak. Ilyenkor csónakjukat és egyéb holmijukat a vendégfogadóban hagyták és csak felszerelésük legnélkülözhetetlenebb darabjait vitték magukkal, a jó meleg pokrócot, az elemőzsiát, a lapátot és a kideszkát. S néha valóban kedvezett nekik az aranyászszerencse.

Amint az idő kedvezőbbre fordult, felmelegedett, s a folyó vize leapadt, kezdetét vette a learanyászás a Murán és a Dráván, ami rendszerint késő őszig tartott. Ilyenkor sorra vették a már ismert aranyászöntéseket. Ahol hosszabb időre megálltak, mert nagy volt a mosóterület, ott nádból, kóróból, pösből (a leboltolt fűzek kötegekbe kötött vékonyabb ágai) kunyhót rögtönöztek maguknak. Ahol kisebb volt a mosóterület, ott csak a magukkal vitt nagyobb darab házivásznat feszítették ki maguk fölé, s ha eleredt az eső, akkor felfordított ladikjuk alatt húzták meg magukat.

Ezeket az aranyban gazdag homokzátányokat, homokpadokat (horvátul prud, spurd) az aranyászbandákon, -bokrokon (grupa) kívül inkább csak a vízi emberek, a tutajosok és a halászok ismerték, no meg azok, akik feketén akartak aranyhoz jutni, például az aranyművesek. S ha az aranyászok ilyenkor jó vásárt csaptak, sok szükséges holmit vásároltak a családjuknak, maguknak, s a közeli kocsmákban is el-elszórakoztak. No, meg is érdemelték, hiszen egyébként kora hajnaltól a sötétség leszálltáig dolgoztak, sokszor térdig vagy akár derékig a hideg vízben állva. Rendszerint holtfáradtan feküdtek le rőzséből, száraz nádból és avarból vagy szénából rögtönzött fekhelyükre (lazaj, log). Éjszaka a pokrócot, vagy a takaróul használt lepedőt a fejükre húzták, hogy védjék magukat a rovar-, főként a maláriaszúnyog (komarac malaricar) csípése ellen.

A vérmesebb aranyászok nem egyszer megosztották egyszerű fekhelyüket aranyra sóvárgó kikapós menyecskével, lányokkal, mert azok nem pénzzel fizettek ám. S ilyen esetben, ha a kínálkozó fehérszemély kedvükre való volt, annak eldalolták:

Tülem az aranyat
nem lehet megvenni,



Ehhez nagy gyakorlat kell! (Vladimir Kostjuk felvétele)



A munka legnehezebb része (Vladimir Kostjuk felvétele)

de édes csókokban
ki lehet alkunni...

Étkezés terén, ha uton voltak, általában nem voltak igényesek az aranyászok. Hazuról vittek magukkal krumplit, babot, sárga- azaz kukoricalisztet és -darát, mert ebből készítették a horvátok egyik nemzeti eledelüket, a gányicát, kukoricakenyeret, zsírt, fűszereket, a gazdagabbja sonkát, száraz kolbászt, egy ügyes kis hordóban finánc nem szagolta pálinkát, ami a hűvös hajnalokon, estéken felmelegítette őket, s amit fertőtlenítőszerként is használtak. Táborthelyükön ebből főztek maguknak, naponta ettek halat és elég gyakran vadhúst is, mivel egyaránt ügyesek voltak orvhalászatban és vadászatban is. Amikor pedig a hazai elfogyott, útközben vásároltak.

Leskó László /4/ újságírónak mondta el például 1981-ben Kalinics József öreg őrtilos aranyász, hogy az aranyászok mindig is „rabsickodtak”. Apját, az öreg Kalinicsot kisbaltájáról emlegették az aranyászok (meg az elnéző vadőrök). A felrebbent fácánt, vadkacsát, nyulat biztosabban találta el kisbaltájával az apja, mint a vadászpuskával. Halat meg akkor még tömegével adott a Dráva. Az akkor még kis Kalinics Jóska már unta is a vad- és a halhúst, inkább a jó hazai gányicára vágyott...

Egy megbízható századeleji könyvben /5/ olvashatjuk a szomszédos Stájerországba ellátogató drávai aranyászokról a következő sorokat:

„... Még nem is olyan régen az aranymosást is űzték a Drávának Pettau túlnyúló szakaszán (maguk a stájerországiak is). Néha-néha még ma is fölkerülnek Horvátországból az aranymosók, de a bennszülöttek nem találták a keresetágot eléggé jutalmazónak, és fölthagytak vele úgy, hogy most már csak a Pettau melletti Zlatolicje falvának (Golldorf- Golddorf) a neve emlékeztet rá.

Csónakokkal, szerszámokkal szekerekre rakodva jönnek az aranykeresők, majd hazaküldik fogataikat, szekereiket, és munkához látnak. Hármásával összeállva eltakarítják a durva kavicsot, s halmokat raknak a finom homokból. Felső lapjukon rovátkokkal ellátott, 70-80 centiméter szélességű s 1,2 méter hosszúságú deszkákat használnak lejtőnek, melyre az egyik munkás a homokot szórja, a másik vizet önt rá, s azzal iszapolja. A bevágásokban visszamaradt arany szemcséket higanyba itatják, s aztán eladják a csáktornyai pénzváltóban. A napi keresetet egy munkásra 80 krajcárra becsülik, de ha különösen kedvez a szerencse, 2 forint is bejön...”

A szakember ennyiből is tudja, mennyire pontatlan az idézet második, tehát a munkafolyamatot és az aranyászok napi keresetét leíró része, de az idézet első fele megbízható adatokat szolgáltat. A másik forrásmű /6/ már megbízhatóbb:

„... Ha a Dráva vize annyira leapad, hogy az új homokzátónyok a vízből kiállanak, az aranymosók, nem cigányok, mint gyakran mondják, hanem a vidék pörjai, kivonulnak aranytartalmú rétegeket keresni. Különös ügyesség kell az aranyfartalom megbecsülésére; ehhez képest azután a napi kereset is különböző. Ha jó helyre akadtak, es a homokból a ferde asztalon mert a mosáshoz nem úgynevezett „bölcsőt” használnak elegendő mennyiségű aranypor marad vissza, egy férfi naponként 2-3 koronát keres. De fordulnak elő olyan lelőhelyek is, melyek 40-50 koronát eredményeznek (a múlt század második felében! NLE) Az összegyűjtött aranyat a nagykanizsai adóhivatalba szállítják. A munka nehéz, mert az emberek gyakran övig állnak a vízben, mindazonáltal itt is csalogat a csillogó arany mindenhatósága...”

De még nem írtam a Dráva és a Mura aranyászáinak azokról a legnépesebb csoportjairól, csapatairól, melyek csupán a



Az egyik utolsó „mohikán” Kalinics József és felesége



Kalinics József családjával 1966-ban



Gazdát cserél az arany (A szerző grafikája)

lakóhelyük, a falujuk (vagy városuk) közvetlen közelében foglalkoztak aranymosással, pedig valóban ők voltak legtöbben. (Az aranyásztelepülések valamikor nagyon-nagyon régen eleve az aranyfövenyben gazdag partszakaszok, zátonyok közelében létesültek. Persze a folyók szabályozása itt-ott változtatott ezen a helyzeten, s így a folyó, a mosóhely hol közelebb került a településhez, hol távolabb. Nem is beszélve arról, hogy sok mosóhely meg is szűnt.) Ezekre a helyekre - jó idő esetén kivonult a család apraja-nagyja, hogy erejéhez mérten kivége részét a munkából. Rendszerint az idős, vagy a nagycsaládos aranyászok dolgoztak ilyen helyeken, és a fiúk is itt tanulták a mesterséget, mielőtt „világgá mentek” volna. Még szoptatós anyákat is lehetett ott látni!

Az asszonyok és lányok segítettek férjüknek, apjuknak, aztán meg főztek, mostak, a kisgyerekekkel foglalkoztak. Az aranyászok nehéz munkáját megkönnyítette a hozzátartozók közelsége, az asszonyi csevegés, a lányok dalolása, a gyermekkacagás és az állandó tréfálkozás. A szép meleg napokon szinte ellepték a partokat ezek az aranyászok és családtagjaik. Látva, hallva ezt a nyüzsgést, kacagást, éneklést, a külső szemlélő aligha gondolta volna, hogy többségük földnélküli szegény ember, aki nagyon nehéz munkával kénytelen a víz feneket is kenyér alá művelni...

Ha sikeres volt az aranyászás, a kacagásnak, csipős élcnak, tréfának, nótának se vége, se hossza nem volt. A tréfás aranyász ilyenkor hálás közönség előtt kiaknázhatta az ugratások, csipkelődések teljes „aranybanyalat”, s egy mókáról hét bört nyúzhatott le. De a munka volt azért az első. Aki nem vette ki a részét az aranyászbokor munkájából, az „posta fordultával” szedhette is a sátorfáját, annak nemkívánatos társaságától gyorsan megszabadultak.

Érdekes, hogy a kiegyezés után már alig hallatnak magukról az aranyászok, hiszen nekik az volt jó, ha minél kevesebben és minél kevesebbet tudtak róluk. Egyes szakírók már a múlt század második felében az ősi mesterség „haldoklásáról”, az aranyászok „utolsó mohikánjairól” tudósítottak, de ez tévedés volt. Egy majdani bányamérnök írja /7/ 1907-ben:

„... Elsősorban téves azon adat, hogy csak igen kevés paraszt foglalkozik aranymosással; személyesen meggyőződünk, hogy nagyobb víz után a lakosság valósággal ellepi a mosásra alkalmas helyeket... A mosás a két folyó (a Dráva és a Mura) mentén mintegy 275 km hosszúságban történik... az arany mennyiségét többször megmértük; köbméterenkint meghaladja az 1 gramot... Az aranymosással foglalkozók mindegyikének hivatalos engedélye van a mosásra. Igen sok családnak fő jövedelmi forrását képezi az aranymosás... egy paraszt 3-4 köbméter anyagot mos át naponta... A Radkersburg közelében található szemek jóval nagyobbak, mint pl. a 100 km-rel lejjebb található...”

Csupán abban téved a jövődöbéli bányamérnök, hogy az aranyászok mindegyikének „hivatalos engedélye van” a mosásra, de ez a lényegen vajmi keveset változtat. Az viszont szintén tény, hogy a Dráva és Mura aranyászlai learanyászták egészen a Dunáig, bár a többségük csak Barcsig járt. Ár ellenében felaranyásztak

a Murán Rakersburgig, a múlt század közepén pedig Grazig és még tovább. A Dráva kutatói is messzire felhajóztak a Dráván és mellékvizein, de századunk eielén már csak Pettauig jártak.

Eugen Kotzig mondja /8/, hogy még 1939-ben is 200 vagy 300 aranyászcsoport indult el egyszerre aranyászni a Mura torkolatától, minden csapat két vagy három csónakkal, s a csónakokban legalább két-két aranyással, ez pedig 400-600 aranyász csupán a Muraközben!

Golub János muravidi plébános, tehát az „aranyfalunak” méltán nevezett falu papja írja 1903-ban:

„... Ez idő szerint Mura-Vid község még középpontnak, centrumnak mondható, amennyiben 125 családfő, körülbelül ugyanannyi segédmunkással, Szt.-Máriában 25, Alsó-Domborún 20 és Kotoron körülbelül ugyanannyi ember űzi az aranymosást... A hidegebb napok kivételével mindennap kijárnak a folyóhoz...” /9/

Nyugodt lelkiismerettel leírhatom, hogy századunkban még legalább ezer családfő foglalkozott egyidőben - aranymosással, legalább ugyanennyi segédmunkással.

S akkor hol vannak még a többi Kárpát-medencei aranyhordó folyó aranyászlai! A számuk több ezerre tehető.

Szinte ugyanaz mondható el a Duna aranyászlairól is, ami a drávaiakról és a muraiakról. Timaffy László írja /10/, hogy a szigetközi Ásványon 1831-ben hetvenhét, Lipóton pedig harminckilenc család él aranymosásból. 1870-re emelkedik a számuk. Ásványon 102, Lipóton pedig 54 aranyász dolgozik rendszeresen (s a keresetüket illetően igazán nincs okuk a panaszra). Pedig Ásvány kisközségnek még 1990-ben is csak 1856, Lipótnak pedig 1910-ben csupán 840 lakosa volt! ... S hol vannak akkor még a többi Duna melléki falvak aranyászlai?

Szó sem lehetett a múlt század második felében az ősi mesterség „haldoklásáról” és „utolsó mohikánjairól”!

Nem írtam még eddig a magányos aranyászlakról, a „nagy magányosokról”, akik - ki tudja, miért - egyedül járták a vizeket, vállalva a magány minden veszélyét. Kibábrándult, csalódott emberek voltak? Talán olyanok, akiket valamilyen bűnük miatt kiteszített az aranyász-társadalom? Egy-egy amolyan „senkifája”, aki az aranyászok szerint „megérett a fejszére”? Aki eladta lelkét az ördögnek? Vagy aki gazdag mosóhelyeket fedezett fel, melyek kincsét nem akarta megosztani senkivel? Mert tudatában kellett lennie minden ilyen magányos aranyászlaknak, hogy az arany csábítja a gonosz embereket, akik nem riadnak vissza meg a gyilkosságtól sem...

A Muraköz egyik horvát szerelmese, Kalman Mesaric ír Dravom zlato plovi (Arany úszik a Dráván) című könyvében /11/ egy meggyilkolt és kirabolt muraközi aranyászlakról ír, aki általában egyedül járt mosni, s az útja közben be is olvasztott aranyat - egy bőrzacsokban - mindig a nyakában hordta. Egyszer aztán csak üres lajka vetette partra a folyó, majd néhány nap múlva a hulláját is. Nyakából hiányzott a bőrzacska!

Egy ilyen magányos aranyász meggyilkolásáról írta költeményét Somogy egyik dalnoka, Böhm András. Íme a vers.

AZ ARANYMOSÓ

Érces Krisztót olykor látni
fővenyt mosva gugolászni,
titkos útját keresztezve,
erdész, vadász ki-kileste.

Egy-egy harsány Jó napjukra
majd rábillen a habokra,
fogai közt dűnnyög hátra,
nem tudni, áldása, átka?

Gunyhójához vadcsapás visz,
a bejárat vízre ásít;
holdsugara vet benn ágyat,
magány szegül párnájának.

Más is van a feje alatt! -
rebesgették, híre szaladt.
Szél, mint viszi lomb nesztét,
úgy terjed a szóbeszéd...

Egyszer Krisztát ki se látja!
Makkoltatva nagysokára
rátalált a Sike kondás:
- Krisztó lesz e, biza nem más!

Ki tehette, milyen pogány?...
- forgat vigyori koponyán.
Feltúrva az avar alma,
felforgatva kunyhó alja.

Volt-e miért, volt-e haszon?...

Köszönve bök a kalapon,
s mereng rajta tovahajtva:
Ki gazdagszik ebül rajta?

Több ilyen esetet mondtak el nekem az öreg aranyászok kutató- és gyűjtőútjaim során a Duna mellett és Erdélyben is, mert hát jó és rossz emberek egyaránt vannak mindenütt. Voltak aranyászok, akiket miután éjszaka orvul meggyilkoltak, nádkunyhójukban szénné égettek. Volt, akit a haza vezető úton öltek meg, raboltak ki, volt, akit vízbe fojtottak, vagy fokossal vertek agyon. A magányos aranyász a veszélyt is vállalta.

Felhasznált irodalom

- 1.) Panló Dezső: A dunai aranymosás, Budapest, 1936 6-40. o.
- 2.) Dr. Baranyay József: A csallóközi aranymosás, Komárom, 1911. 12-13. o.
- 3.) Ivan Ivančan: Zadnji zlatari na Dravi u Molvama. Podravski zbornik. Koprivnica, 1982. 223-229 o.
- 4.) Leskó László: Aranymosó Kolinics - Drávai aranykincs. Somogyi Néplap. Kaposvár, 1981 V. 21
- 5.) Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képb. Horvát-Szlavonország. Budapest, 1901, VIII. k. 431-432 o.
- 6.) Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képb. Horvát-Szlavonország
- 7.) Pollák Géza: Újabb adatok a muraközi aranymosásokhoz. Bányászati és Kohászati Lapok. Budapest, 1907. 295-297 o.
- 8.) Eugen Kotzig: Kako se vadi zlato iz Drave i Mure, Veliki medimurski kalendar. Cakovec, 1939.
- 9.) Golub János: Muraközi aranymosók, Néprajzi Értesítő. Budapest, 1903. 10. sz. 201-210 o.
- 10.) Timaffy László: Szigetköz. Gondolat Kiadó, Budapest, 1980. 27. o.

1.) Kalman Mesaric: Dravom zlato plovi. Cakovec,

